

Utbredelse og bestandsutvikling

Fiskeørna er en av rovfuglenes virkelige kosmopolitter med utbredelse over store deler av verden. Arten fins som hekkefugl på alle kontinenter utenom i Sør - Amerika. I Europa utgjør Fennoskandia og Russland artens hovedområde. I Norge har arten en utpreget østlig utbredelse med regulære hekkeområder i Øst-Finnmark, indre deler av Trøndelag, Hedmark og de sørøstre delene av landet. Spredte par hekker på Sørlandet, og tilfeldige hekkefunn er også gjort i andre deler av landet (Nordbakke 1994).

På 1800-tallet var fiskeørna en vanlig hekkefugl over det meste av Europa, men utstrakt forfølgelse gjorde at arten ble utryddet fra en rekke land allerede tidlig på 1990-tallet. Også i Skandinavia gikk bestanden kraftig tilbake utover på 1900-tallet, men etter at arten ble fredet i Sverige i 1951 og i Norge i 1962, har bestanden langsomt begynt å øke igjen i Skandinavia. I Sverige økte bestanden fra ca.3000 par midt på 1980-tallet til hele 3400 - 4100 par 10 år seinere (Svensson mfl 1999). Utviklingen i Norge i seinere år er mer usikker, men bestanden er trolig svakt økende (Artsdatabanken). I 1977 ble den norske fiskeørnbestanden anslått til bare 27 par (Cramp m.fl. 1980), men dette anslaget var sannsynligvis altfor lavt. Gjershaug m.fl. (1994) anslø bestanden i Norge på 1990-tallet til 150 - 200 par. I Buskerud hekker det nå trolig mellom 30 og 50 par.

Selv om fiskeørna nå er fredet og jakt ikke lenger representerer en alvorlig trussel mot arten, så er det mange andre faktorer som truer bestanden her i landet. Forsuring av vassdrag og miljøgifter har i alle fall tidligere påvirket næringsgrunnlaget til fiskeørna negativt. Moderne skogsdrift og økt stormfelling av reirtrær kan redusere tilgangen på egnede hekkeplasser. Økt ferdsel i utmarka kan også virke negativt på arten. Fiskeørna er i 2006 rødlistet i kategori NT – nær truet.

Trekkforhold

Fiskeørna er en utpreget trekkfugl som overvintrer i Afrika og vender tilbake til Sør-Norge i siste halvdel av april. Midlere ankomstdato til Buskerud er: 18.04. (21 år); til nordfylket: 07.05. (6 år). Tidligst: 19.03.1972 (Røyken), men er sjelden å se før 10.04. Norske fiskeørner overvintrer trolig i etiopisk Afrika. De unge fiskeørnene blir i vinterkvarteret i hele sitt første leveår, mange også i sitt andre leveår, inntil de er kjønnsmodne som 3-åring.

De fleste fiskeørnene forlater oss igjen i løpet av august/primio september. Arten er sjelden å se etter midten av september. Seineste observasjoner i Buskerud: 21.10.1979 (Nordfjorden), 16.10.2000 (Verket), 28.09.1996 (Fiskumvannet), 24.09.1997 (Hakavik).

Hekkebiologi

Fiskeørnas utbredelse er sterkt knyttet til forekomsten av egnede byttedyr, og habitatene er derfor relativt varierte. I Norge finner vi fiskeørna oftest hekkende i furuskogsområder, først og fremst fordi den her finner best utvalg av egnede reirtrær. Hos oss er de beste fiskeressursene oftest å finne i store næringsrike og fiskerike innsjøer med klart og uforurenset vann, eller i visse kystområder. Skogsområder i nærheten av gode fiskeplasser er gjerne gode fiskeørnhabitater, men reiret kan plasseres relativt langt fra fiskeplassen. Cramp m.fl. (1980) omtaler fiskeørnpar som fisker opptil 20 km fra reirplassen.

I Norge bygger fiskeørna reir nesten utelukkende i trær. Store furutrær er vanligste reirtre, men på noen steder kan reirtreet være bare 5-7 m høyt. Stundom kan man også finne reir i gran, noe sjeldnere i osp og andre løvtrær, og i kraftlinjemaster/mobiltelefonmaster, unntaksvis i bergvegger. Det kan tyde på at store, gamle såkalte "delefuruer" ofte byr på attraktive reirplasser. Dette er blinkede trær som står i tomtgrenser. Reiret bygges i toppen av treet, sjeldnere ute på sidegreiner. Begge makene deltar i reirbyggingen.

Arten stiller ofte relativt strenge krav til hekkeplassens beliggenhet. Helst bør den ligge åpent til i terrenget med god utsikt over omgivelsene, men kan likevel være vanskelig å finne. Et fiskeørnpar kan ha flere reir innen reviret sitt, som de bruker vekselvis. I Buskerud varierer hekkeplassenes beliggenhet fra 150 moh til

930 moh, gjennomsnittlig 440 moh (60 reir). Normal naboavstand mellom fiskeørnpar i middels gode områder i Norge er 8 km (Hagen 1952). Avstander ned i 2 km er påvist flere steder, minimum 600 m i Vestfold (Steen og Hansen 2001). Gjennomsnittlig bestandstetthet over store arealer i Europa (>1000 km²) er på 1-4 par/100 km² (Hagemeyer & Blair 1997). Det kan se ut som om dette også stemmer bra for Buskerud. Bebyggelse er som regel ikke synlig fra reiret. Flere steder i utlandet er fiskeørna langt mer tolerant overfor mennesker.

Hannen ankommer ofte hekkeplassen et par dager før hunnen, og hekkesesongen innledes med hannens fluktleik over reirområdet. Hannen stiger da opp til 200-300 meters høyde, for så å stupe et stykke ned mot bakken og så opp igjen. Denne "berg og dalbane flukten" gjentas flere ganger etter hverandre. Under fluktleiken høres en pipende plystring fra hannen. Paret begynner med reirbygging og parring kort tid etter ankomst. Parringen finner normalt sted på reiret. Etablerte par er revirtro, og det gamle reiret blir påbygd og restaurert etter vinterens ødeleggelser. Denne påbyggingen skjer årlig, og ofte blir reiret etter en del år så stort at det detter ned. Merk at fiskeørna aldri legger grønt bar eller friskt løv på reiret slik hauk og våk gjør. Fiskeørna er kjønnsmoden og går til hekking først som 3-5 åringer. Unge par kan bygge reir, men de avbryter ofte selve hekkingen. Fuglene varsler ved forstyrrelser på hekkeplassen, ofte på flere hundre meters avstand.

Eggene legges i Sørøst-Norge ultimo april/primomai (Nordbakke 1994). Normalt legges 2 - 4 egg, gjennomsnittlig 3 egg (Hagen 1952). I Finland ble gjennomsnittlig eggantall funnet å være 2,63 (Cramp m.fl. 1980). Rugetiden er ca. 35 døgn (Nordbakke 1994). Begge kjønn bidrar, men hunnen ruger mest mens hannen skaffer mat. Likeledes er det hunnen som tar seg av det meste av ungepasset når ungene er små, mens hannen fisker til hunnen og ungene. I en livskraftig fiskeørnbestand produseres det gjennomsnittlig 2 unger per reir. I Sverige har antall flygedyktige unger per hekkende par (110 undersøkte reir) variert mellom 1,4 - 2,0 i perioden 1960 - 1970. Hvis mislykkede hekkforsøk ikke regnes med, stiger tallet til ca. 2,6 (Cramp m.fl. 1980). Dette indikerer at de fleste ungene vokser opp, til forskjell fra mange andre rovfuglarter, hvor frafallet ofte er betydelig. Ungene er flygedyktige etter 8-10 uker, og forlater reiret i Sørøst-Norge normalt i slutten av juli/begynnelsen av august. Ofte kan de holde seg i reirområdet enda noen uker, før høsttrekket begynner i slutten av august/begynnelsen av september.

Fiskeørna er den mest spesialiserte fiskespisende rovfuglen vi har. Den lever nesten utelukkende av fisk. Bare når fiskeressursene svikter totalt, eller uvær og dårlig sikt i vannet gjør fiskeforholdene vanskelige, kan amfibier, insekter, mus og fugleunger tas (Hagen 1952). I Norge er vanlige byttedyrarter gjedde, brasme, abbor, sik, harr og annen hvitfisk (Cramp m.fl. 1980, Hagen 1952, Nordbakke 1994). Ørret og laks tas normalt kun hvis de førstnevnte arter ikke finnes i området. Ved kysten tas ofte flyndrearter. Byttedyrundersøkelser blant fiskeørnene som fisker i Sandebukta, viste at skrubbeflyndre var et vanlig bytte. Horngjel og sandflyndre forekom også, mens torsk, sjørørret og andre fiskearter var sjeldne. Byttet veier normalt < 500g. Det er konstatert tilfeller der fiskeørna har blitt dratt under av byttet og druknet, men da har fisken veid fra 3,5 til 9 kg (Gensbøl 1986). I rugetiden bringer hannen gjennomsnittlig 2-3 (0-4) fisk per dag til hunnen på reiret. I ungetiden bringes bytte hjem til reiret typisk 4-5 (2-11) ganger per dag. Når ungene er små, er det hannen som fisker mest. Byttet overlates til hunnen som mater ungene. Seinere i ungeperioden fisker begge make. I ungeperioden kan ungenes høye tiggerop høres på lang avstand.

Referanser

- Cramp, S (red.). 1980. The Birds of the Western Palearctic, vol. II. London. 695 s.
- Génsbøl, B. 1986. Rovfuglene i Europa, Nord-Afrika og Midtøsten. Århus. 384 s.
- Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.). 1994. Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552 s.
- Hagemeyer, E.J.M. & Blair, M.J. (ed) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T&A.D.Poyser, London. 903 s.
- Hagen, Y. 1952. Rovfuglene og viltpleien. Oslo. 621 s.
- Nordbakke, R. 1994. Fiskeørn *Pandion haliaetus*, i Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.): Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. s.126.
- Steen, O.F. & Hansen, G. 2001. Osprey *Pandion haliaetus* management in Vestfold county SE-Norway 1984-98. Vogelwelt 122: 223-226.